

ГЕНЕЗИС ПОНЯТТЯ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА» CONCEPT GENESIS «INTELLECTUAL CAPITAL OF THE COMPANY»

УДК 338.1

Новікова М.М.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри менеджменту
адміністрування
Харківський національний університет
міського господарства
імені О.М. Бекетова

У статті доведено провідну роль інтелектуального капіталу в діяльності підприємств в умовах сталого розвитку. Розглянуті передумови виникнення поняття «інтелектуальний капітал», проведено його морфологічний аналіз. Удосконалено поняття «інтелектуальний потенціал підприємства» як об'єкту управління підприємством на основі вивчення та узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «інтелектуальний капітал».

Ключові слова: інтелектуальний капітал, капітал, інтелект, економіка знань, нематеріальні ресурси.

В статье доказана ведущая роль интеллектуального капитала в деятельности предприятий в условиях устойчивого развития. Рассмотрены предпосылки возникновения понятия «интеллектуальный капитал», проведен его морфологический анализ. Усовершенствовано понятие «интеллектуаль-

ный потенциал предприятия» как объекта управления предприятием на основе изучения и обобщения теоретических подходов к определению понятия «интеллектуальный капитал».

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, капитал, интеллект, экономика знаний, нематериальные ресурсы.

The article proves the leading role of intellectual capital in the operation of enterprises in the need for sustainable development. It has considered backgrounds of the concept of "intellectual capital", its morphological analysis has been conducted. The concept of "intellectual capacity of the enterprise as an object of management has been improved based on the study and generalization of theoretical approaches to the definition of "intellectual capital".

Key words: intellectual capital, capital, intelligence, knowledge economy, intangible resources.

Постановка проблеми. В умовах сталого розвитку науковий прогрес та інформаційні технології стали рушійними силами формування матеріальної бази суспільства. Домінуючі позиції зайняла інтелектуальна праця та її продукти. За таких обставин все більш вагому частину в капіталі підприємства займає інтелектуальний капітал. Кінець ХХ ст. і початок ХХІ ст. стали переломним періодом в економічному і соціальному житті світової спільноти. Якісна інформація стала засобом конкурентних переваг виробництва. В структурі такого найважливішого економічного фактору виробництва, як капітал, набуває потужності інтелектуальний капітал. Наукоємність промислової продукції може туди забезпечено інтелектуальним капіталом підприємства, носіями якого є його персонал. Це обумовлює актуальність дослідження інтелектуального капіталу як об'єкту управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою визначення інтелектуального капіталу підприємства в останнє десятиріччя займалися такі вчені як: В. Базидевич, О. Бутнік-Сіверський, І. Радіонова, С. Шумська, М. Гончаренко, Т. Стьюарт та інші. Кожен з них має різні підходи щодо визначення інтелектуального капіталу підприємства. При цьому зміст поняття «інтелектуальний капітал підприємства» потребує уточнення як об'єкт управління та забезпечення результативної діяльності підприємства.

Постановка завдання. Метою даної роботи є огляд передумов виникнення поняття «інтелектуальний капітал», проведення його морфологічного аналізу та узагальнення результатів на основі визначення поняття «інтелектуальний потенціал підприємств» як об'єкту управління в умовах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поява поняття «інтелектуальний капітал» у науковій термінології сталася завдяки формуванню в світі економіки знань чи, як ще кажуть, інтелектуальної економіки, в якій пріоритет має науково-технічний прогрес та інноваційна діяльність. Інформація стала одним з найважливіших ресурсів виробництва. Сама ідея концепції інтелектуального капіталу виходить із припущення, що існує ряд нематеріальних факторів, що впливають на сталий розвиток суб'єкту господарювання, але лише частково розглядаються при аналізі ресурсів забезпечення результативної діяльності підприємства.

Вчені-економісти почали приділяти увагу інтелектуальному капіталу ще у другій половині ХІХ ст., але найбільшого масштабу це дослідження набуло починаючи з останньої чверті ХХ ст. Вивчення генезису інтелектуального капіталу потребує, перш за все, морфологічного аналізу понять «інтелектуальний» і «капітал».

Капітал є однією з фундаментальних економічних категорій, сутність якої наукова спільнота досліджує протягом багатьох десятиріч. Незважаючи на те, що економічні знання, пов'язані з управлінням капіталом, постійно розвиваються, наразі немає єдиного визначення сутності поняття «капітал». Причинами цього є складність і багатогранність його соціально-економічної природи, що призведе до неузгодженості поглядів щодо самої її сутності [7]. Капітал – це всеохоплююча, універсальна і багатоаспектна категорія, вирішальна економічна категорія складної соціально-економічної ринкової системи. Капітал виступав об'єктом пильної уваги з боку дослідників ще з часів Аристотеля, йому присвячені дослідження деяких економістів – лауреатів Нобелівської премії, проте незважаючи на весь науково-дослідницький

багаж економічної категорії «капітал», як зазначає В. Пономаренко, капітал як самозростаюча вартість є найбільш непізнаним об'єктом дослідження [8, с. 171].

Період еволюції теорій та підходів до визначення категорії «капітал» можна умовно поділити на донауковий (IV ст. до н.е. – XVI ст.) та науковий (кін. XVI ст. – теперішній час) [9, с. 363]. До першого можна віднести історичні періоди античності та середньовіччя. У цьому проміжку часу практично немає науково доведених теорій та визначень щодо поняття «капітал», що пояснюється загальною нерозвиненістю економічної науки в той період. Найвідоміші погляди того періоду щодо капіталу належать Аристотелю, Ібн Сіну, І. Златоусту, А. Блаженному та Ф. Аквінському. Аристотель розумів капітал як діяльність, спрямовану на нагромадження багатства, отримання прибутку, вкладення та нагромадження капіталу, вважаючи будь-які накопичення грошей протиприродними, позбавленими сенсу [10]. Ібн Сін розглядав капітал як один з сформованих ним дев'яти факторів життя [9]. В працях відомих філософів-теологів І. Златоуста, Августина Блаженного і Ф. Аквінського панувало розуміння капіталу як гріховної жаги до наживи, що обумовлено пануванням у той час теології [8, с. 173].

Науковий період еволюції теорій та підходів до визначення категорії «капітал» бере свій початок з кінця XVI ст. й триває по теперішній час. О. Лебідь виділяє ряд основних теорій щодо визначення та сутності капіталу у рамках наукового підходу, які висувалися з кінця XVI ст. до початку XX ст. Серед них: грошова, натуралістична, структурна, теорія всеосяжного капіталу [9, с. 365].

Грошова теорія, яка виникла внаслідок стрімкого розвитку торгівельного способу господарювання, визначала капітал як гроші й процес їхнього нагромадження. Меркантилістську концепцію капіталу розвивали такі вчені, як: Г. Скаруффи, В. Стаффорд, Дж. Локк, А. Монкретсьє, Т. Ман, Р. Кантільон, Дж. Ло, Ж. Б. Кольбер.

Наприкінці XVII ст. на початку XVIII ст. внаслідок бурхливого розвитку мануфактурного виробництва в Європі на зміну школі меркантилізму пришла класична політична економія. Представниками натуралістичної концепції капіталу є такі відомі економісти – класики політичної економіки, як: У. Петті, П. Буагільбер, А. Сміт, Ф. Кене, Д. Рікардо, А. Тюрго, Дж. Міль, Т. Мальтус, Н. Сеніор, Ж. Б. Сей. В основі їх концепцій лежить твердження про матеріально-речову наповненість поняття капіталу. Треба відзначити Ф. Кене, який є засновником фізіократичного напрямку в політичній економії. Він здійснив поділ капіталу на основний та оборотний, бачив в ньому засоби виробництва у речовій формі, за допомогою якого створювався продукт. А. Сміт зробив суттєвий внесок у розвиток та дослідження змісту поняття «капітал». Якщо фізіократи працювали над розумінням капіталу лише в сільському господарстві, то А.

Сміт удосконалив поділ, запропонований Ф. Кене, врахувавши специфіку різних галузей використання капіталу та розкривши детально його структуру.

Послідовник А. Сміта Д. Рікардо охарактеризував капітал як «частину багатства країни, яка використовується у виробництві й складається з їжі, одягу, інструментів, сировини, машин тощо, необхідних для приведення в рух праці» [11]. Інший прихильник речовинної концепції капіталу Дж. Міль розглядав капітал як «раніше нагромаджений запас продуктів минулої праці», розкрив положення про те, що процес капіталотворення, як основи інвестицій, сприяє розширенню масштабів зайнятості й може запобігти безробіттю за відсутності «непродуктивних витрат багатих», поділивши капітал на основний і оборотний [8, с. 180]. Т. Мальтус під капіталом розумів таку частину запасу країни, яка утримується або застосовується з метою отримання прибутку при виробництві та розподілі багатства [11, с. 245].

Наступним етапом розвитку науки про капітал була марксистська концепція капіталу, яка вважається найбільш повною і найбільш точною концепцією навіть сьогодні. К. Маркс розглядав капітал з трьох основних позицій: відносин, процесу та вартості [7, с. 58]. Він модернізував вчення А. Сміта та Д. Рікардо щодо трудової теорії вартості капіталу, визначив капітал як вартість, що приносить додаткову вартість. К. Маркс, на відміну від своїх попередників, в капіталі бачив не лише речову форму, а й класові відношення [12]. Основні концепції, викладені К. Марксом, стали міцним фундаментом для розвитку ідей його послідовників. Наприкінці XIX ст. на початку XX ст. представники неокласичної економічної школи А. Маршалл, Дж. Кларк, К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк, Л. Вальрас, В. Парето розвинули теоретичні підходи до визначення сутності капіталу [8, с. 174]. На думку А. Маршалла, капіталом є та частина багатства, яка виділяється на одержання доходу у формі грошей або придбання певних речей у сфері обігу [13, с. 69]. Австрійський вчений, представник школи маржиналізму Е. Бем-Баверк зробив висновок про те, що капітал є результатом заощадження та виробництва [14, с. 217].

Існували і математичні підходи у вивченні сутності капіталу. Певних результатів у цьому досягли Л. Вальрас та В. Парето. На їх думку капітал є першопричиною відсотка. Останньою із загальних теорій капіталу є теорія американського економіста І. Фішера. Він вважав, що капітал – це все, що протягом певного часу приносить дохід своєму власнику, незалежно від сфери застосування [14, с. 32]. Проте на відміну від К. Маркса І. Фішер обмежився лише розширенням переліку цінностей, що можуть становити капітал без дослідження структури капіталу та його сутнісних характеристик. До речі, наповнення переліку цінностей, що можуть називатися капіталом, доповнюється і до тепер [15]. Теорії К. Маркса і І. Фішера є найбільш узагальнюючими. Вони через

засоби наукового аналізу якнайширше охопили всі можливі форми, види та типи капіталу, які існували.

Поява часткових теорій капіталу проходила упродовж ХХ ст. Частковими вони названі із-за того, що охоплюють лише окремі складові капіталу, які стають більш вагомими в на певних етапах розвитку економіки та соціально-економічних відносин. Однією з перших загальновідомих часткових концепцій є монетаристська концепція. Представники цього напрямку розглядають капітал як фонд цінностей, тобто це «грошовий» або «фінансовий» капітал, який являє собою засоби виробництва, що можна виміряти в грошових одиницях. Один із векторів у даній теорії розвинув Й. Шумпетер. В його баченні капітал є «фондом», за рахунок якого підприємець оплачує придбані засоби виробництва. Науковець наголошував, що капітал є не просто сумою грошей, але й інших платіжних засобів, які можуть бути використані підприємцем [16, с. 467].

Іншою частковою теорією капіталу є теорія людського капіталу. І хоча певні думки щодо важливості знань, вмінь та здатностей людини у виробничому процесі висували ще філософи та теологи давнини та середньовіччя, а У. Петті довів зв'язок збільшення багатства за рахунок людських здібностей, дійсного розвитку ця теорія здобула лише у середині ХХ століття після потужного науково-технічного прориву. Теорія людського капіталу набула стрімкого розвитку у 60-ті роки ХХ століття, проте її основи закладалися значно раніше. Сучасна теорія людського капіталу засновується на результатах досліджень таких класиків як А. Сміта, В. Петті, Д. Рікардо, К. Маркса, І. Фішера та інших. Так, У. Петті першим висловив ідею про те, що люди з їхніми виробничими здібностями являють собою багатство, і включив корисні властивості та здібності людини в їх грошовій оцінці до поняття капітал: «Представляється розумним, щоб те, що ми називаємо багатством, майном або запасом країни і що є результатом колишньої або минулої праці, не вважалось б чимось відмінним від живих діючих сил, а оцінювалось б однаково» [8, с. 169].

А. Сміт звернув увагу на залежність доходів працівників, підприємства та суспільства від знань, навичок та здібностей людей: «Зростання продуктивності корисної праці залежить передусім від підвищення вправності та вміння працівника, а потім від покращення машин та інструментів, за допомогою яких він працює»; «набуття таких здібностей, а також утримання їх власника протягом його виховання, навчання або учнівства завжди вимагає дійсних витрат, які є основним капіталом, який мов би реалізується в його особистості. Ці здібності... разом з тим стають частиною багатства всього суспільства...» [8, с. 172].

К. Маркс визначав робочу силу як форму товару, що належить вільній особі найманого працівника і відчужується від працівника через продаж її на ринку праці. Не вважаючи робочу силу капіталом, К. Маркс для характеристики витрат на робочу силу

використовував поняття змінного капіталу: «Робоча сила в руках робітника є товаром, а не капіталом... Як капітал вона функціонує після продажу, в руках капіталіста, під час самого процесу виробництва» [8, с. 173].

І. Фішер, автор концепції «всеосяжного капіталу», відносить саму людину та її природжені властивості до капіталу: «Вона (людина) так само матеріальна, як кінь чи бик. Людина може належати іншій особі (у випадку рабства) або ж самій собі. І в тому, і в іншому разі вона корисна своєму власникові». Теорія І. Фішера стала основою для подальшого розвитку концепції людського капіталу, що був обумовлений об'єктивними процесами розвитку суспільного виробництва та науково-технічного прогресу на заході у другій половині ХХ століття [8, с. 173].

Основоположниками теорії людського капіталу вважаються американські вчені-економісти Т. Шульц, Г. Беккер, Л. Туроу, Я. Мінсер, які вважали людину з її особистими якостями, знаннями, вміннями та навичками найголовнішим фактором успішного економічного розвитку суб'єктів макро- та мікрорівня. Оскільки на той час проблемам залучення конкретної людини до процесу виробництва приділялося все більше уваги, то вона стала сприйматися не в якості робочої сили, а як особистість. Розвиток працівника як особистості став набувати значення при організації та управлінні діяльністю суб'єктів господарювання.

Т. Шульц здійснив спробу описати людський капітал як особливу форму капіталу, що є джерелом майбутніх доходів. У своїх працях «Формування капіталу освіти» (1960 р.), «Інвестиції в людський капітал» (1961 р.) Т. Шульц відзначав: «Оскільки однією з форм капіталу є освіта, людським його називають тому, що ця форма стає частиною людини, а капіталом є внаслідок того, що являє собою джерело майбутніх задоволень або майбутніх заробітків, або того й іншого разом». При цьому під людським капіталом Т. Шульц розумів суспільно значимі якості населення, які воно здобуває та нарощує за допомогою відповідних інвестицій [16, с. 467]. Г. Беккер продовжив дослідження Т. Шульца і зробив висновок, що людський капітал формується лише при здійсненні людиною господарської діяльності, в наслідок чого формуються знання, вміння, навички та мотивація. Він вважав, що людський капітал – це сукупність природжених здібностей і набутих знань, навичок та мотивацій, доцільне використання яких сприяє збільшенню доходу [8, с. 177].

Розвиток теорії людського капіталу став фундаментом для виникнення теорії інтелектуального капіталу, в якій людський капітал є складовою інтелектуального капіталу поміж структурного та споживчого. Найвідомішими вченими, які займалися розвитком теорії інтелектуального капіталу стали Дж. Гелбрейт, Л. Едвінсон, Т. Стюарт, Л. Прусак, Д. Белл, Е. Брукінг та інш. Ця теорія є доволі молодою, актуальною та активно розвиваючоюся, але все ж таки вона не

розглядає людський капітал як цілісну категорію, а більше розкриває його інтелектуальну складову та його вплив на результати діяльності господарюючих суб'єктів. Таким чином, для будь-якої часткової концепції капіталу характерним є абсолютизація однієї з його форм та відсутність цілісного, системного погляду на це поняття. Дослідження поняття «капітал» як економічної категорії показало, що існує доволі велика кількість теорій та концепцій, що обумовлено різними поглядами на саму природу капіталу, його структуру, формування та його вплив на господарську діяльність суб'єктів. Це ускладнює формування єдиної систематизованої теорії капіталу, наслідком чого є відсутність єдиного теоретичного підходу до трактування поняття «капітал».

Узагальнюючи за змістом поняття «капітал», можна стверджувати, що капітал визначають як вартість, як ресурс, як благо, як цінність, як те, що здатне приносити дохід. В філософії поняття «інтелект» визначається як розум, здатність мислити, проникливість, сукупність тих розумових функцій, які перетворюють сприйняття в знання або критично переглядають чи аналізують уже наявні знання. Слід зазначити, що сьогодні здобуло поширення поняття «штучний інтелект». В сучасному філософському словнику штучний інтелект трактується як метафоричне поняття для позначення системи створених людьми засобів, які відтворюють деякі функції людського мислення. Отже, з приведених визначень можемо зробити висновок, що інтелект – це перманентна характеристика розумових здібностей індивіда, його розумовий запас, в той час, коли штучний інтелект уособлює у собі створений людським інтелектом «машинний мозок» [16, с. 470].

Але треба також усвідомлювати, що поняття «інтелектуальний капітал» буде уособлювати в собі не лише знання та розумові здібності, а й продукти їх застосування. Розглянемо визначення інтелектуального капіталу більш детально через призму наукових робіт вчених-економістів. Одним із перших увагу ролі знань у процесі господарської діяльності приділив К. Маркс, який писав, що: «Розвиток основного капіталу є показником того, наскільки загальне суспільне знання перетворюється в безпосередню продуктивну силу, і звідси – показником того, наскільки умови самого суспільного життєвого процесу підпорядковані контролю загального інтелекту і перетворені відповідно до нього» [12, с. 60]. Відомий теоретик менеджменту П. Друкер став одним з тих, хто перший висунув ідеї про інформаційне суспільство, інноваційну економіку, охарактеризував поняття «інтелектуальний робітник», стверджував, що «Знання стали ключовим економічним ресурсом і домінантою, і можливо навіть єдиним джерелом конкурентної переваги» [16, с. 465].

Одним із перших вчених, хто дав визначення інтелектуальному капіталу був Т. Стюарт, який розглядав його як суму всього того, що знають працівники

компанії й, що дає конкурентну перевагу компанії на ринку [16, с. 469].

В роботах Е. Брукінг інтелектуальний капітал більше використовується для важливих нематеріальних активів підприємства, що надають йому конкурентних переваг. Д. Клейн та Л. Прусак охарактеризували інтелектуальний капітал як інтелектуальний матеріал, формалізований і зафіксований, що використовується для виробництва більш цінного майна [16, с. 465]. Х. Макдональд та Д. Дафі вважали, що інтелектуальний капітал – це знання, які організація може використовувати для отримання переваг над конкурентами [2]. Л. Едвіссон та М. Мелоун бачали у інтелектуальному капіталі всі види ресурсів сучасного підприємства, що не підлягають традиційним оцінкам [4, с. 59].

С. Уоллман підкреслює, що інтелектуальний капітал є не тільки сила людського розуму, а й бренд, товарні знаки і активи, які з часом трансформуються в щось більш цінне [2]. На думку В. Іноземцева інтелектуальний капітал, також можна визначити, як: людський капітал, втілений у працівниках компанії у вигляді їхнього досвіду, знань, навичок, здібностей до нововведень, а також до загальної культури, філософії фірми, її внутрішніх цінностей; структурний капітал, що включає патенти, ліцензії, торговельні марки, організаційну структуру, бази даних, електронні мережі [4, с. 60].

О. Бутнік-Сіверський дотримується думки, що інтелектуальний капітал – це створений або придбаний інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований (відокремлений від підприємства), утримується підприємством (суб'єктом господарювання) з метою ймовірності одержання прибутку (додаткової вартості) [2]. Б. Леонтьєв під інтелектуальним капіталом того чи іншого суб'єкта господарювання розуміє «сукупність наявних у нього законних прав на результати його творчої діяльності, його природних і придбаних інтелектуальних здібностей і навичок, а також накопичені ним бази знань і корисних відносин з іншими суб'єктами» [17].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, існує доволі велика кількість теоретичних підходів до визначення поняття «капітал», «інтелектуальний капітал». Узагальнюючи ці поняття можна стверджувати, що інтелектуальний капітал як цінність для сучасного підприємства є сукупністю знань, умінь, навичок, компетентностей працівників та вироблених ними нематеріальних ресурсів у процесі навчання та професійної діяльності, що є важливим ресурсом і резервом розвитку підприємства в процесі його сталого розвитку та створення конкурентних переваг, а також підвищення вартості суб'єкту господарювання. Напрямки подальших досліджень щодо генезису поняття «інтелектуальний капітал підприємства» пов'язані з визначенням і обґрунтуванням найбільш вагомих чинників, що впливають

на розвиток інтелектуального капіталу сучасного промислового підприємства, та їхнього врахування в процесі забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку: Монографія. – К.: Знання-Прес, 2008. – 687 с.
2. Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект): [Електронний ресурс] / О.Б. Бутнік-Сіверський // Режим доступу : http://www.ipdo.kiev.ua/files/articles/butnik-siverskiyintelektualcapitalthetheoreticalaspect.doc_3/p3_35.html
3. Гончаренко М.Л. Проблеми ідентифікації інтелектуального капіталу організації // Економіка і управління. – 2012. – № 5. – С. 102–106.
4. Радіонова І. Ф. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал економіки: розмежування понять і явищ / І.Ф. Радіонова, В.І. Усик // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 10. – С. 56–65.
5. Stewart T.A. Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations / T.A. Stewart // Doubleday: Currency. – 1997. – № 8. – Р. 184–194.
6. Шумська С.М. Інтелектуальний капітал у національному та міжнародному вимірах // Економіка знань – модернізаційний проект України / С.М. Шумська; [за ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка]. – К.: Фенікс. – 2007 – С. 411–440.
7. Колеснікова В.О. Еволюція сутності економічної категорії «капітал»: історичний і сучасний аспекти / В.О. Колеснікова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2010. – № 5. – С. 55–61.
8. Колодізев О.М. Формування стратегій управління споживчим капіталом машинобудівного підприємства / О.М. Колодізев, Н.О. Бойко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 12 (174). – С. 168–181.
9. Лебідь О.В. Еволюція поглядів на сутність категорії «капітал» / О.В. Лебідь // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. Серія: «Економічні науки». – 2006. – Вип. 73. – С. 362–373.
10. Бутинець Ю.Ф. Економічна сутність капіталу: історичний вимір / Ю.Ф. Бутинець // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 1(51). – С. 38–41.
11. Помінова І.І. Інтелектуальний капітал: теоретико-методологічний аспект / І.І. Помінова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2013. – № 3 (59). – С. 243–248.
12. Панченко Є.О. Еволюція поглядів та сутність поняття інтелектуального капіталу / Є.О. Панченко // Молодий вчений. – 2014. – № 7 (10). – С. 59–62.
13. Давидюк Т.В. Розвиток бухгалтерського обліку людського капіталу: теорія і методологія / Т.В. Давидюк. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – 508 с.
14. Fisher I. The Nature of Capital and Income / I. Fisher. – London: Macmillan & Co, Ltd, 1977. – 278 p.
15. Кудирко О.В. Нематеріальні активи та інтелектуальний капітал: порівняльний аналіз економічних категорій / О.В. Кудирко // Академічний огляд. – 2013. – № 2 (39). – С. 30–35.
16. Кожушко О.В. Сутність інтелектуального капіталу підприємства / О.В. Кожушко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Випуск 253 : в 7 т. – Т. II. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – С. 464–471.
17. Новікова М.М. Організаційний механізм забезпечення функціонування системи управління трудовим потенціалом промислових підприємств /

М.М. Новікова // Коммунальное хозяйство городов. – 2010. – № 68. – С. 170–178.

REFERENCES:

1. Bazylevych V.D., Il'yin V.V. Intelektual'na vlasnist': kreatyvy metafizychnoho poshuku: Monohrafiya. – K.: Znannya-Pres, 2008. – 687 s.
2. Butnik-Sivers'kyi O.B. Intelektual'nyy kapital (teoretychnyy aspekt): [Elektronnyy resurs] / O.B. Butnik-Sivers'kyi // Rezhym dostupu : http://www.ipdo.kiev.ua/files/articles/butnik-siverskiyintelektualcapitalthetheoreticalaspect.doc_3/p3_35.html
3. Honcharenko M.L. Problemy identyfikatsiyi intelektual'noho kapitalu orhanizatsiyi // Ekonomika i upravlinnya. – 2012. – No 5. – S. 102–106.
4. Radionova I. F. Intelektual'nyy kapital ta intelektual'nyy potentsial ekonomiky: rozmezhuвання ponyat' i yavyschch / I.F. Radionova, V.I. Usyk // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2011. – No 10. – S. 56–65.
5. Stewart T.A. Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations / T.A. Stewart // Doubleday: Currency. – 1997. – No 8. – R. 184–194.
6. Shums'ka S.M. Intelektual'nyy kapital u natsional'nomu ta mizhnarodnomu vymirakh // Ekonomika znan' – modernizatsiynyy projekt Ukrayiny / S.M. Shums'ka; [za red. V.M. Heytsya, V.P. Semynozhenka, B.Ye. Kvasnyuka]. – K.: Feniks. – 2007 – S. 411–440.
7. Kolyesnikova V.O. Evolyutsiya sutnosti ekonomichnoyi katehoriyi «kapital»: istorychnyy i suchasnyy aspekty / V.O. Kolyesnikova // Naukovyy visnyk Poltavs'koho universytetu ekonomiky i torhivli. – 2010. – No 5. – S. 55–61.
8. Kolodizyev O.M. Formuvannya stratehiy upravlinnya spozhyvchym kapitalom mashynobudivnoho pidpryyemstva / O.M. Kolodizyev, N.O. Boyko // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2015. – No 12 (174). – S. 168–181.
9. Lebid' O.V. Evolyutsiya pohlyadiv na sutnist' katehoriyi «kapital» / O.V. Lebid' // Komunal'ne hospodarstvo mist. Naukovo-tekhnichnyy zbirnyk. Seriya: «Ekonomichni nauky». – 2006. – Vyp. 73. – S. 362–373.
10. Butynets' Yu.F. Ekonomichna sutnist' kapitalu: istorychnyy vymir / Yu.F. Butynets' // Visnyk ZhDTU. – 2010. – No 1(51). – S. 38–41.
11. Pominova I.I. Intelektual'nyy kapital: teoretykometodolohichnyy aspekt / I.I. Pominova // Naukovyy visnyk Poltavs'koho universytetu ekonomiky i torhivli. – 2013. – No 3 (59). – S. 243–248.
12. Panchenko Ye.O. Evolyutsiya pohlyadiv ta sutnist' ponyattya intelektual'noho kapitalu / Ye.O. Panchenko // Molodyy vchenyy. – 2014. – No 7 (10). – S. 59–62.
13. Davydyuk T.V. Rozvytok bukhhalters'koho obliku lyuds'koho kapitalu: teoriya i metodolohiya / T.V. Davydyuk. – Zhytomyr: ZhDTU, 2011. – 508 s.
14. Fisher I. The Nature of Capital and Income / I. Fisher. – London: Macmillan & Co, Ltd, 1977. – 278 p.
15. Kudyрко O.V. Nematerial'ni aktyvy ta intelektual'nyy kapital: porivnyal'nyy analiz ekonomichnykh katehoriy / O.V. Kudyрко // Akademichnyy ohlyad. – 2013. – No 2 (39). – S. 30–35.
16. Kozhushko O.V. Sutnist' intelektual'noho kapitalu pidpryyemstva / O.V. Kozhushko // Ekonomika: problemy teorii ta praktyky : zb. nauk. prats'. – Vypusk 253 : v 7 t. – T. II. – Dnipropetrovs'k : DNU, 2009. – S. 464–471.
17. Novikova M.M. Orhanizatsiynyy mekhanizm zabezpechennya funktsionuvannya systemy upravlinnya trudovym potentsialom promyslovykh pidpryyemstv / M.M. Novikova // Kommunal'noe khozyaystvo horodov. – 2010. – No 68. – S. 170–178.